

Великанова Марина Миколаївна

Київський національний університет культури і мистецтв,

доцент кафедри правознавства,

кандидат юридичних наук, доцент

РИЗИК У ВІДНОСИНАХ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ ПУБЛІЧНОЇ ОБІЦЯНКИ ВІНАГОРОДИ

За суб'єктивним складом ризикові зобов'язання, підставою виникнення яких є правочин, поділяються на односторонні і договірні ризикові правочини. Односторонніми ризиковими правочинами Р. А. Майданик називає заповіт і публічну обіцянку винагороди під умову алеаторного характеру [1, с. 220]. У науковій літературі висловлюється думка, що публічна обіцянка винагороди належить до односторонніх дій, які вчиняються із наміром породити певні правові наслідки. Така дія здійснюється щодо невизначеного кола осіб, а учасником правовідношення, яке виникає у зв'язку із її вчиненням, може бути кожний, хто досягне оголошеного результату [2, с. 139].

О. С. Йоффе відмічає, що публічна обіцянка винагороди як така ні до чого не уповноважує тих, до кого вона звернена. Той хто дав таку обіцянку пов'язаний в тому сенсі, що, якщо хто-небудь досягне обумовленого результату, йому має бути видано обіцяну винагороду. Але подібний обов'язок і відповідне йому право конкретної особи виникають лише після досягнення результату. Для виникнення даного зобов'язання необхідний складний юридичний склад: саме публічна обіцянка винагороди як односторонній правочин і той результат, за досягнення якого винагорода обіцяна [3, с. 782].

Виділяють наступні ознаки публічної обіцянки винагороди: 1) вона має бути публічною; 2) повинна мати майновий, грошовий та інший матеріальний зміст,

тобто винагорода повинна мати вартісне вираження¹; 3) умовою одержання нагороди є надання визначеного результату, на який вказувала особа, що обіцяє нагороду [4, с. 565-566]; 4) надавати можливість достеменно встановити, ким саме вона зроблена [5, с. 211].

Якраз саме залежність отримання винагороди від виконання завдання дозволяє окремим науковцям висувати тезу про «умовність» такого правочину. Зокрема, зазначається, що особливою умовою вчинення такого правочину є публічна обіцянка винагороди або публічне оголошення конкурсу [6, с. 153]. Так, оприлюднення публічної обіцянки має ознаки умовного правочину, адже право на винагороду (і обов'язок її надання) пов'язується з настанням певної умови (виконання завдання). Але залежність настання умови від поведінки сторони не дозволяє вважати публічну обіцянку винагороди умовним правочином у звичному розумінні цієї категорії. Тому висловлюється погляд, що публічну обіцянку винагороди можна розглядати як аномалію в системі правочинів – односторонній квазіумовний правочин [5, с. 215]. Це, у свою чергу, ставить питання чи є такий правочин ризиковим, адже, в умовних правочинах виникнення чи припинення прав і обов'язків пов'язується з настанням чи ненастанням певної обставини, щодо якої достеменно невідомо настане вона чи ні [7, с. 317].

Дійсно, ризикові правочини тісно пов'язані із умовними. Втім, у них є як спільні, так і відмінні риси, зокрема, об'єднує їх те, що і у ризикових, і в умовних правочинах вчинення надання зумовлюється випадковими обставинами, для яких характерна ймовірність їх настання. Відрізняються ризикові правочини від умовних тим, що умовні правочини укладаються під скасувальну чи відкладальну умову і набирають чинності з настанням чи

¹ Втім, у науці ця ознака викликала зауваження. Сама авторка статті, у якій наводяться зазначені ознаки публічної обіцянки винагороди, вказує на доцільність надання широких повноважень особі, яка оголошує про винагороду, у праві вибору виду винагороди, а саме нематеріальної винагороди, головне щоб про це було повідомлено разом з іншими умовами конкурсу. Див.: Голубева Н. Ю. Правове регулювання інституту публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Актуальні проблеми держави і права. 2004. Вип. 22. С. 565-566.

ненастанням такої умови, у той час як ризикові набирають чинності з моменту укладання, а вже їх виконання щодо розміру чи існування зустрічного надання поставлене у залежність від випадку [1, с. 240-241].

На думку Р. А. Майданика, предметом будь-якого ризикового зобов'язання є недостатнє надання – правове очікування або праводомагання кредитора має силу юридично незавершеної (недостатньої) вимоги, яка існує під скасувальною умовою позовного заперечення чи не вчинення його за доброю волею боржника. Визначальна особливість виконання таких зобов'язань полягає у реалізації їх мети за допомогою обумовленого аномальними правовідносинами виконання, предмет якого становить невизначене, з інших підстав юридично незавершене (недостатнє) надання або задоволення, яким досягається результат, передбачений підставою зобов'язання [1, с. 218, 220]. Слушним є висловлений у науковій літературі погляд, що надзвичайно важливою нормотворчою ознакою для права є спрямованість зобов'язання, під якою розуміється очікуваний економічний та юридичний результат. Не менш важливе значення може відігравати і загальна визначеність зустрічного надання на момент виникнення зобов'язання та ймовірність самого існування такого надання і досягнення юридичної мети. Ризиковий характер правочинів зумовлений наявністю у них аномальних умов досягнення юридичної мети або підстави ризикового зобов'язання у вигляді обумовленої дією випадку невизначеності на момент виникнення зобов'язання загального розміру або існування зустрічного майнового надання [1, с. 226].

Звідси аргументованим є висновок, що ризикові правочини не підпадають під поняття умовного правочину, хоча в окремих правочинах ризик є обов'язковою та істотною частиною за родом такого правочину і без цього ризику правочин не може існувати [1, с. 241].

Виходячи з того, що за загальним правилом результат публічної обіцянки винагороди не може ставитись у залежність від випадку, на чому

наголошувалось у наукових дослідженнях [8, с. 5], власне і саме це зобов'язання не є ризиковим. Звідси, покладання ризику здійснюється за правилом: хто ризик створив, може його зменшити (усунути), або в чийх інтересах вчиняється певна діяльність – той і має нести такий ризик. Це означає, що несення ризику учасниками зобов'язання з публічної обіцянки винагороди схоже із несенням ризику сторонами у мінових (неалеаторних) зобов'язаннях.

Особа, яка відгукнулася на обіцянку винагороди, самостійно несе ризик збитків за невиконання, несвоєчасне виконання завдання, невідповідність результату виконання умовам завдання, непред'явлення вимоги підтвердження обіцянки (якщо виявиться, що оголошення було зроблено не вказаною особою). Такі збитки не відшкодовуються особою, яка оголосила про винагороду. Виняток становлять лише збитки, завдані у зв'язку із зміною завдання, умов конкурсу, припинення завдання чи відмовою від конкурсу, передбачені статтями 1147, 11149, 152, 1153 ЦК України. При цьому у більшості випадків, окрім зміни завдання, передбаченого ч. 2 ст. 1147 ЦК України, коли відшкодовуються збитки, відшкодуванню підлягають лише понесені витрати.

Втім, хоча за загальним правилом публічна обіцянка винагороди не є алеаторним правочином, все ж в окремих випадках можна вести мову про наявність в ній алеаторних ознак. Зокрема, йдеться про згадану Р. А. Майдаником публічну обіцянку винагороди під умову алеаторного характеру [1, с. 220]. Умова алеаторного характеру має місце, коли досягнення юридичної мети правочину залежить від випадку і у зв'язку з цим виконання такого зобов'язання є невизначеним у значенні загального обсягу надання. Тобто, обсяг надання ставиться у залежність від настання чи ненастання такої умови. До прикладу, це може бути публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу з умовою створення об'єкта права інтелектуальної власності. Особливістю такого виду публічної обіцянки є саме досягнення найкращого результату. Як відомо, предметом конкурсу може бути результат

інтелектуальної, творчої діяльності. Такий предмет зумовлює й специфіку проведення конкурсу, зокрема, оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс. Власне особливості такого оцінювання передбачені ст. 1155 ЦК України – за наслідками оцінювання може бути прийняте рішення про: 1) присудження усіх призових місць та нагород (премій), які були визначені умовами конкурсу; 2) присудження окремих призових місць, якщо їх було встановлено декілька, та нагород (премій); 3) відмову у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт, поданих на конкурс, не відповідає його вимогам; 4) присудження заохочувального призу та (або) нагороди (премії).

Разом із тим, оголошуючи конкурс, предметом якого має бути результат інтелектуальної, творчої діяльності, засновник конкурсу може передбачити умову, що розмір нагороди (премії) буде залежати від якісних характеристик результату інтелектуальної, творчої діяльності, його економічної ефективності, суспільної корисності тощо. У такому випадку можливе присудження частини нагороди (премії), якщо результат відповідає вимогам конкурсу, але ефект виявився меншим, ніж очікувався. Наприклад, очікувався результат, який відповідав би ознакам винаходу, а були подані на конкурс об'єкти, що відповідають ознакам раціоналізаторської пропозиції. Тому зрозуміло, що у такому випадку повний розмір нагороди (премії) присуджувати не доцільно.

Список використаної літератури:

1. Аномалії в цивільному праві України: навч.-практ. посібник / Київськ. нац. ун-т; Відп. ред. Р. А.Майданик. К.: Юстиніан, 2007. 912 с. (Серія „Аномалії цивільного права”).
2. Яковенко В. В., Філик Н. В. Публічна обіцянка винагороди: визначення правової природи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 137-140.

3. Иоффе О. С. Обязательственное право. М.: «Юридическая литература», 1975. 880 с.

4. Голубєва Н. Ю. Правове регулювання інституту публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 564-571.

5. Цимбаленко В. М. Публічна обіцянка винагороди та умовні правочини (питання співвідношення). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 18 : Економіка і право. 2010. Вип. 10. С. 211-217.

6. Кирилюк О. Ю. Вчинення односторонніх правочинів з використанням електронних засобів зв'язку. *Митна справа*. 2014. № 2(92). Ч.2. Кн.2. С. 150-155.

7. Шимон С. І. Особливості правочину як юридичного факту в цивільному праві. *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 315-321.

8. Майданик Н. І. Цивільно-правове регулювання договорів гри та парі в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2006. 16 с.